

LÄRARHANDLEDNING

Skuggornas Barn – en ny gryning

En film av Valentin Bart

LÄRARHANDLEDNING

Skuggornas Barn – en ny gryning

Grattis, det du har i dina händer är ett material som rör människans innersta hemligheter, en av de starkaste drivkrafterna – sexualiteten. Den här filmen handlar om när sexualiteten har sparat ut, för att uttrycka det milt, när vuxna män förgriper sig på sina egna barn.

Jag förstår nu, efter det långa och stundtals mycket mödosamma arbetet med att göra den här filmen, hur naturligt det är att inte vilja se det värsta i en situation. Det är helt enkelt för djävla jobbigt, på ren svenska.

Därför säger jag grattis, med hela hjärtat – oavsett vad du har för drivkraft är du sannolikt en utomordentlig lärare, modig eller bra smått galen som valt detta ämne. För du är ganska ensam om att göra det du nu vill göra: Att frivilligt ta upp ett av de mest tabubelagda ämnen som finns, ett ämne som väcker avsky och hat, förvirring och sorg, frustration och mordiska känslor; incest och pedofili lämnar ingen oberörd. Lycka till.

Innehåll

Utan omskrivningar	3
Att bryta tystnaden	3
Vad är ett sexuellt övergrepp?	4
Förekomsten av sexuella övergrepp mot barn	4
Förövaren	4
Historiskt perspektiv	4
Visning för skolklass	5
Vilka elever var frånvarande?	6
Frågeställningar i klassen	6
Personliga frågor	6
Samhällsfrågor	6
Lag & Juridik	7
Hur klarar barn av att bli utsatta?	7
Barn utvecklar strategier för att överleva	8
Tecken på att ett barn är utsatt för sexuella övergrepp	8
De svåraste frågorna	9
Om ett barn berättar	9
Sociala medier	10
Enskilt ansvar	10
Literaturtips	11

Utan omskrivningar

I filmen Skuggornas Barn – en ny gryning får du träffa tre unga människor, två i 20-årsåldern och en flicka som var nio år gammal då intervjun gjordes. Alla tre berättar, rakt på sak utan omskrivningar, enkelt och begripligt vad det innebär att i unga år användas som sexobjekt. Det du får höra i den här filmen har bara poliser, terapeuter och domstolar fått ta del av, allt under sträng sekretess. Det är nakna vittnesmål som träffar rakt i magen och inte lämnar någon oberörd. De tre unga människor du träffar i Skuggornas Barn – en ny gryning, kunde ha varit dina elever eller dina barns kompisar.

Att bryta tystnaden

Filmerna upprör och väcker obehag, även hos personer som i vardagen arbetar med dokumentära skildringar. Varför utsätter man ett 9-årigt barn som har genomlevt något så hemskt för situationen att tala om det framför en filmkamera och kan det rentav vara skadligt? Varför använder man inte skådespelare till att gestalta deras berättelser?

– När jag gjorde den här filmen tänkte jag göra det så enkelt som möjligt för mig. Under arbetets gång upptäckte jag att det enkla var det svåraste. Som filmare kan det vara både lätt och bekvämt att piffa upp svåra saker med musik och bilder av regn och löv som suddigt flimrar förbi. Både för att lätta upp en klaustrofobisk stämning och för att inte skrämman iväg tittarna. Men det gick inte att göra filmen "lättare". Det som dessa modiga barn berättar om låter sig inte piffas upp. Den här filmen har gjort mig som människa modigare och har lärt mig att det går att berätta svåra saker på ett varmt och kärleksfullt sätt. Detta har varit min ambition med filmerna och ännu en gång, något som aldrig kan sägas för ofta: jag beundrar barnen för deras mod och hoppas att publiken ska vara lika stark. Valentin Bart.

Vad är ett sexuellt övergrepp?

Sexuellt övergrepp är då en vuxen man eller kvinna – eller ett äldre barn – använder ett barn för att tillfredsställa sina sexuella behov.

- Beröring av den vuxnas eller barnets könsorgan.
- Försök att penetrera barnet analt, vaginalt eller oralt.
- Tvinga/manipulera barn att se den vuxnes könsorgan.
- Tvinga/manipulera barnet att visa sitt könsorgan.
- Tala till ett barn på ett sexuellt utstuderat sätt.
- Smygtitta på barn i duschen eller omklädningsrum.
- Tvinga barn att se pornografisk film eller bilder.
- Exploatera barnet via barnporr eller prostitution.
- Kontakter med barn via internet i sexuellt syfte.

Förekomsten av sexuella övergrepp mot barn

Över 7000 anmälningar om sexuella övergrepp mot barn görs i Sverige varje år. Mörkertalet när det gäller övergrepp mot barn är otroligt stort och endast en liten del av anmälningar leder till åtal på grund av att brotten är svåra att bevisa. **Fördjupning:** Ladda ner "Polisanmälda våldtäkter mot barn" från Brottsförebyggande rådet.

Förövaren

Förövaren är ingen ful gubbe som drägglar vid åsynen av ett barn. Förövaren finns i alla samhällsklasser och ser ut och fungerar som vem som helst. Förövaren kan vara en man eller en kvinna. Barn kan även utsättas av andra barn. Oftast känner barnet förövaren och lever i någon form av beroende till denne. En förövare avsätter mycket tid på att tysta barnet.

Historiskt Perspektiv

Incestbrott har alltid setts som ett av de svåraste brotten sedan tiden för våra första lagar. Under medeltiden och långt framöver ansågs incestbrott vara brott mot kyrkan och kungen. På 1500- & 1600- talen straffades både offer och förövare med döden. Båda ansågs vara förbannade av Gud och avrättades. Brottet kallades blodskam och det var först i och med 1864 års strafflag

som dödsstraffet avskaffades. På 1900-talet utvecklades straffrätten och fokus sattes på vård och behandling. Så sent som 1983 fanns det fortfarande i brottsbalken en betoning på "visst ansvar" för offret. Den nuvarande lagstiftningen kring sexualbrott trädde i kraft 1984.

Visning för skolklass

Filmens främsta uppgift är att bryta tystnaden kring incest och sexuella övergrepp mot barn. Den berör alla som arbetar med barn, men kan med fördel även visas för skolelever, även om det då kräver vissa förberedelser. Att kunna erbjuda samtal kring ämnet i skolan är både angeläget och fantastiskt. Fantastiskt därför att du som vuxen har möjlighet att leda konstruktiva samtal om barns rätt till sin egen kropp och stärka eleverna genom att visa att det finns vuxna som bryr sig och vågar adressera ämnet.

Några praktiska råd

- Informera andra lärare på skolan om filmen och ge lärarkollegiet möjlighet att se den.
- Informera föräldrarna om att filmen kommer att visas och att den handlar om barn som i tidig ålder utnyttjats sexuellt av pappor och andra närstående vuxna män.
- Var förberedd genom att skolsystemet/kuratoren finns tillgängliga under och efter visningen.
- Avsätt tid för diskussion.
- Se till att det finns info på tavlan, telefonnummer och webbsidor om var man kan ringa eller skriva och prata om incest och pedofili.
- Bjud gärna in någon som är van att svara på frågor om sexuella övergrepp, t ex en ideell förening.
- Erbjud enskilda samtal för de barn som vill diskutera filmen. Reaktionen kan komma efteråt

Här är några av de föreningar som finns och har stor erfarenhet av att prata med barn utsatta för sexuella övergrepp: ATSUB som finns i Stockholm, Göteborg, Västerås, Eskilstuna. Busta Barn & Ungdomsjour. Hopp. Rsci. Barnkraft.

Vilka elever var frånvarande?

Var speciellt uppmärksam på vilka barn som stannade hemma dagen för visningen, finns det tecken som tyder på att det kan vara med anledning av filmen? Frånvaron kan givetvis ha helt andra skäl och det är förstås alltid viktigt att inga barn eller föräldrar känner sig misstänkliggjorda och anklagade.

Frågeställningar i klassen

Personliga frågor, frågeställningar som har med samhällsperspektiv att göra samt lagar och juridik.

Personliga frågor

- Vem bär ansvaret för sexuella övergrepp, den vuxna eller barnet?
- Vad gör du om en kompis berättar att han eller hon blivit utsatt för ett övergrepp?
- Ska en vuxen fråga om man misstänker att ett barn blivit utsatt för övergrepp?
- Vem skulle du berätta det för om du själv skulle bli utsatt för någon form av övergrepp av en pappa, mamma, bror, syster, kompis eller på Internet?
- Om någon kontaktar dig via Internet (chattforum, sociala medier som Facebook etc.) med konstiga sexuella antydningar, vad gör du?

Samhällsfrågor

- Vilka organisationer känner du till som jobbar med den här typen av frågor och kan prata med unga killar och tjejer?
- Skulle du kunna ringa och ställa en fråga som du funderat på?
- Varför tror du att det är svårt för vuxna att prata om sexuella övergrepp på barn?
- Hur kan man få vuxna att våga prata om sådant som är tabu/skämmigt?
- Barnkonventionen – ta fram de artiklar i Barnkonventionen som du anser stödjer barn mot sexuella övergrepp/exploatering.
- Hur kommer det sig att så få skräckfilmsregissörer använder temat incest/pedofili i sina filmer?

- Ge exempel på thrillers och andra filmer som tar upp temat incest/pedofili.
- Vad är PAS (Parental Alienation Syndrom)?
- Vad gör UNICEF?

Regeringen beslutade i maj 2011 att ge Karolinska Universitetssjukhuset i Stockholm 10 miljoner kr för att skapa en hjälptelefon där personer i riskzonen för att begå sexuella övergrepp kan vända sig till. Leta efter fler exempel på hur man i Sverige och andra länder försöker motverka sexuella övergrepp mot barn.

Lag & Juridik.

Fram till 1981 var barnpornografi tillåtet i Sverige. Det fanns grupper som till exempel PAG (pedofila arbetsgruppen) som ville avkriminalisera incest. Kungliga Biblioteket i Stockholm har i sina arkiv barnpornografi från den tiden. Hur kommer det sig? Är det bra eller dåligt att det finns där?

- Sexturism – vilka länder åker pedofiler till med minst risk för att bli avslöjade?
- Det finns sajter som "hänger ut" pedofiler – vad är din uppfattning om dessa?
- I sexualbrott mot barn räknas preskriptionstiden från offrets 18 årsdag – vad betyder det?

På Brottsförebyggande rådets hemsida kan du få fram statistik om brott i Sverige.

Hur klarar barn av att bli utsatta?

Alla barn har behov av kärlek och fysisk kontakt, men då pussar och kramar övergår till något sexuellt förstår inte barnet vad som händer och känner obehag/mår dåligt. Alla utsatta barn far illa med både psykisk och fysisk ohälsa som följd.

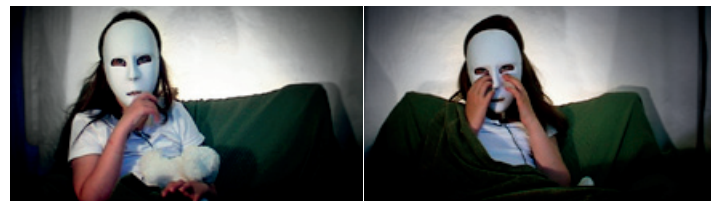
Barn utvecklar strategier för att överleva

- Barn avskärmar sig från sin kropp.
- Låtsas att det inte har hänt.
- Intalar sig att det händer alla, dvs. normaliserar övergreppen.
- Fixerar sig vid en sak eller tanke, gör sig illa för att överskugga det som hänt.
- Stänger av sina känslor och får dålig kroppsuppfattning.
- Obeskrivliga mönster.
- Söker kroppskontakt med förövaren för att få övergreppen undanstökade.

Tecken på att ett barn är utsatt för sexuella övergrepp

- Svårigheter med att sitta eller gå.
- Blåmärken.
- Oförklarlig trötthet.
- Svårigheter med att äta.
- Kräkningar.
- Andningssvårigheter.
- Bristande tillit, tillbakadraget.
- Emotionella reaktioner.
- Alltför tillgivna, gränslösa.
- Likgiltiga/"jag bryr mig inte"-attityd.
- Svårigheter med att relatera till andra barn, offerattityd.
- Hemlighetsfulla, oroade, frågande.
- Olika svårigheter i skolan så som skolk, snatteri, ljugande, inlärnings-svårigheter, vill inte delta i gymnastiken.
- Renlighetsiver, fobier och ångest.
- Sexuellt utagerande och eller fixerade vid sex.
- Rollbyten eller märkliga förhållande i familjen.
- Oförklarliga pengar eller presenter.

Skammen är enorm och dessa barn och ungdomar blir experter på att dölja det som sker. Allt detta kan – men behöver inte vara – tecken på att ett barn är utsatt för sexuella övergrepp, men oavsett anledning så visar det att barnet inte mår bra. Det idealiska vore att om ett barns uppförande förändras så måste den vuxna omgivningen våga fråga varför?

De svåraste frågorna

Hur kan dessa barn hjälpas? Alla utsatta barn lär sig ljuga. Hur bryter man isen så att man överhuvudtaget kan prata om sexuella övergrepp? Varför är det så skambelagt att ha blivit utsatt för sexuella övergrepp?

Om ett barn berättar

- Lyssna och visa att du tror på barnet. Titta aldrig bort, även om barnet berättar obehagliga saker.
 - Försäkra barnet om att det är den vuxne som bär ansvaret.
 - Berätta att du gör allt för att hjälpa barnet.
 - Lova aldrig att behålla den information du får av barnet som en hemlighet.
 - Förfasa eller fördöm inte det barnet säger.
 - Våga fråga vad som händer.
 - Respektera barnets känslor, förlöjliga/förminska inte det barnet säger.
 - Ge barnet valmöjligheter att våga fortsätta berätta om sina upplevelser.
- Enligt lag har du som arbetar med barn anmälningsplikt.

Sociala medier

Många vuxna tar kontakt med barn via Internet i sexuellt syfte. De flesta skolor i Sverige har idag egna hemsidor. Hur ser skolans hemsida ut? Finns det någon risk för det enskilda barnet med skolans hemsida? Har man t ex filter i skolans datorer för att undvika att barnen kontaktas i sexuellt syfte? Får barnen kontinuerlig information om riskerna med Internet, att det som någon utger sig för att vara inte behöver vara korrekt?

Enskilt ansvar

Enligt socialtjänstlagen är du som arbetar med barn skyldig att anmäla till socialnämnden eller polis om du misstänker att ett barn är utsatt för sexuella övergrepp. Se Anmälningsskyldighet enl. 14 kap 1 § Socialtjänstlagen.

Litteratur tips

När ingen annan ser

Duncan Fairhurst

En sann berättelse om en ung pojke som blev sviken av den person han älskade allra mest – sin far. Från det att Duncan var fyra år blev han utnyttjad av sin pappa. En fruktansvärd hemlighet som han bar på sina små axlar. Uppvuxen i ett hem där sjuka ritualer var en del av vardagen, blev Duncan manipulerad, retad och sexuellt utnyttjad av sin egen far. Det här är hans skakande berättelse om hur han tog tillbaka makten över sitt liv.

Silverfiskens

Sofia Rapp Johansson

Silverfiskens är en lyrisk monolog om att överleva i en miljö, det egna hemmet, där det som borde vara ens trygghet är ens värsta fiende. Med ett halsbrytande och lika delar rått som komiskt språk fångar Rapp Johansson det lilla barnets skakande upplevelser av en obegriplig värld

Den tusende gången

Ulrika Olson

Från att hon var en liten flicka till tidiga tonår utsattes Ulrika Olson för sexuella övergrepp av sin far. Han dömdes till fyra och ett halvt års fängelse sedan Ulrika polisanmält honom vid tjugo års ålder. Efter det sista övergreppet förträngde Ulrika allt som hänt under många år, men levde mycket självdestruktivt och missbrukade droger, alkohol, mat och pengar. Men framför allt sex.

Stort tack!

Renita Sörensdotter, Fil Dr i socialantropolog vid Stockholms Universitet,
för handledning i handledningen. Lärarhandledningen är producerad av
Birgitta Holmberg på ATSUB, Mats Karlén och Valentin Bart.

© 2011 MIRAKEL Kommunikation Film & TV AB